

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Σκέψεις πάνω σε μια φράση περί αδικίας

« χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα »

«το πιο ανυπόφορο πράγμα στη ζωή του ανθρώπου είναι η αδικία που διαθέτει όπλα»

[Αριστοτέλης, Πολιτικά Α2. 1253a 33-34]

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ: ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – Γ΄ ΦΑΣΗ

ΑΡΙΣΤ Πολιτικά 1253a, 25-35

Ο Αριστοτέλης τελείωσε τα *Ηθικά Νικομάχεια* του δηλώνοντας ότι, προκειμένου να ολοκληρώσει τη φιλοσοφία του για τα ανθρώπινα, μετά την εξέταση των αρετών του ανθρώπου όφειλε να αναφερθεί στους νόμους και τα πολιτεύματα. Άλλωστε, η απόκτηση των αρετών, για τις οποίες έκανε λόγο στο έργο εκείνο, δεν αφορά αποκλειστικά το άτομο, αλλά κυρίως την πόλη στην οποία ζει. Ακολουθεί το πρώτο κεφάλαιο των Πολιτικών.

(25) ... ὅτι μὲν οὖν ἡ πόλις καὶ φύσει καὶ πρότερον ἢ ἕκαστος, δῆλον· εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν ἢ μηδὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐθὲν μέρος πόλεως, ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός. φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν (30) πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος, ὥσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπος ἐστίν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμου καὶ δίκης χεῖριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα· ὁ δὲ ἄνθρωπος ὄπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ (35) ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τάναντία ἔστι χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χεῖριστον. ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν, ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου κρίσις.	(25) Ἔτσι, λοιπόν, είναι προφανές ότι η πόλη υπάρχει από τη φύση της και είναι προγενέστερη από το άτομο. Γιατί αν ο καθένας χωρισμένος από το σύνολο παύει να είναι αὐτάρκης, θα βρεθεί στην ίδια κατάσταση, στην οποία βρίσκεται και κάθε μέρος του σώματος σχετικά με το σύνολο. Εκείνος δε που δε μπορεί να ζει μέσα στην κοινωνία με τους άλλους ή αυτός που δεν έχει ανάγκη από τίποτε, αυτός δεν έχει καμιά θέση στην πόλη, γιατί είναι ή θηρίο ή θεός. (30) Φυσική, επομένως, είναι η ορμή που σπρώχνει όλους τους ανθρώπους σ' αυτή την κοινωνία. Κι εκείνος που τη σύστησε πρώτος έγινε αἰτία των μεγαλύτερων ἀγαθῶν. Γιατί, αν ο άνθρωπος είναι το ανώτερο από τα όντα, όταν φθάσει στην τελειότητά του, έτσι κι όταν διακόπτεται κάθε σχέση με το νόμο και τη δικαιοσύνη, γίνεται το χειρότερο απ' όλα. Γιατί η αδικία είναι ανυπόφορη όταν διαθέτει όπλα, και ο άνθρωπος γεννιέται έχοντας όπλα την φρόνηση και την αρετή, (35) τα οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει και για αντίθετους σκοπούς. Γι αυτό ο χωρίς αρετή άνθρωπος είναι το πιο ανόσιο, το πιο άγριο ον, και το πιο επιρρεπές στις ερωτικές ηδονές και τη λαιμαργία. Η δικαιοσύνη είναι πολιτική αξία και αποτελεί κανόνα της κοινωνίας. Και η ορθή εφαρμογή της καθορίζει τι είναι δίκαιο.

Στόχοι:¹²

Να κατανοήσουν οι μαθητές /-τριες

- τη φύση του δικαίου ως αρετής που πηγάζει από την ορμέμφυτη κοινωνικότητα του ανθρώπου, επισφραγίζεται δε από τη λογική του σκέψη
- τη διάκριση της έννοιας της δικαιοσύνης από το θετικό δίκαιο, δηλαδή την εκάστοτε νομολογία
- τη λογική αναγκαιότητα της δικαιοσύνης για την ευδοκίμηση της ανθρώπινης συμβίωσης
- ότι ο νόμος και το δίκαιο, η αρετή και η φρόνηση συναρτάται με την ανθρώπινη ζωή

Δραστηριότητες:

1. Πώς εξηγεί ο Αριστοτέλης την τάση του ανθρώπου για ζωή στην κοινωνία;
2. Ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για την ύπαρξη της πόλης «*ἐκ φύσεως*», «ή πόλις καὶ φύσει». Στο απόσπασμα που σας δόθηκε αναφέρεται και σε εκείνον «*που πρώτος τη συγκρότησε*». Να δείξετε ότι δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ των δύο χωρίων.
3. Με ποια όπλα εφοδίασε η φύση τον άνθρωπο και με ποιους τρόπους μπορεί αυτός να τα χρησιμοποιήσει; Δώστε παραδείγματα.
4. Πότε ο άνθρωπος γίνεται «βέλτιστον τῶν ζώων»;
5. *Βέλτιστον - χείριστον*: Πώς τεκμηριώνει την αντίθεση αυτή ο Αριστοτέλης; (αναφορά σε κειμενικούς δείκτες)
6. Ποιο νόημα έχει ο χαρακτηρισμός «*ανόσιος*» που δίνει ο Αριστοτέλης στον χωρίς αρετή άνθρωπο;
7. Ο Αριστοτέλης στο έργο του *Ἠθικά Μεγάλα* γράφει:
ὅταν γάρ τινα παντελῶς ἴδωμεν φαῦλον, οὐδ' ἄνθρωπόν φαμεν εἶναι ἀλλὰ θηρίον, ὡς οὔσαν τινὰ κακίαν θηριότητα (γιατί, όταν καταλάβουμε ότι κάποιος είναι εντελώς φαύλος, δεν ισχυριζόμαστε ότι είναι άνθρωπος, αλλά άγριο θηρίο, σαν να είναι η θηριότητα μια μορφή κακίας).

Να αναλύσετε την άποψη που εκφράζει ο Αριστοτέλης στα **Πολιτικά 1253a, 25-35** για τον δίχως αρετή άνθρωπο αξιοποιώντας και το παραπάνω χωρίο.

8. Να εξηγήσετε τη θέση που διατυπώνει ο Αριστοτέλης για τη δικαιοσύνη στα **Πολιτικά 1253a, 25-35** με επιχειρήματα από το επόμενο χωρίο των ΗΝ (1129 b 27-32):

¹ Ακολουθούνται και αντιγράφονται οι στόχοι, όπως έχουν τεθεί από το Project ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΣΤΕΣ.

² Βλ. e-books.edu και study4exams.

αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη ἀρετὴ μὲν ἐστὶ τελεία, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ἀλλὰ πρὸς ἕτερον (...) καὶ παροιμιαζόμενοι φαμεν «ἐν δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετὴ ἔνι» καὶ τελεία μάλιστα ἀρετὴ (...) ὅτι ὁ ἔχων αὐτὴν καὶ πρὸς ἕτερον δύναται τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι (Ἡ τοιαύτη δικαιοσύνη εἶναι τελεία ἀρετὴ, ὄχι ὅμως αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐφόσον σχετίζεται πρὸς τοὺς ἄλλους (...)) Διὸ καὶ αναφέρομεν τὴν παροιμίαν: εἰς τὴν δικαιοσύνην συμπεριλαμβάνεται κάθε ἄλλη ἀρετὴ. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι τελειοτάτη ἀρετὴ (...), διότι ὁ κατέχων αὐτὴν δύναται ν' ἀσκέῃ τὴν ἀρετὴν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους).

9. Ποια ἦταν ἡ σημασία τῆς δικαιοσύνης στὴν ἀρχαία πόλη; Στὴν ἀπάντησή σας νὰ αξιοποιήσετε τὶς γνώσεις σας ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς ἀρχαίας γραμματείας ποὺ ἔχετε διδαχτεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἱστορία. Νομίζετε ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἔχει τὴν ἴδια σημασία στὴ σύγχρονη κοινωνία;
10. *«Ἡ δικαιοσύνη εἶναι στοιχεῖο συστατικὸ τῆς πόλης»:* Γράψε ἓνα σύντομο δοκίμιο γιὰ τὴν ἰδέα αὐτή. *(ερώτηση ἀπὸ τὸ σχολικὸ εγχειρίδιο στὴ σελίδα 176)*
11. Νὰ ἐκθέσετε σὲ ἓνα μικρὸ δοκίμιο τὰ κοινὰ σημεῖα καὶ τὶς διαφορὲς Πρωταγόρα-σοφιστῶν-Πλάτωνα μὲ τὶς βασικὲς θέσεις τοῦ Ἀριστοτέλη.³

³ Ἡ δραστηριότητα αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ σὲ μαθητὲς τῆς Γ' τάξης Λυκείου Ομάδας Προσανατολισμοῦ Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν.